

FİKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU'NDA ÇEVİRİ ESERLER (TANIMI, UNSURLARI, KORUNMASI)

Araş. Gör. Eşref KÜÇÜK (*)

GİRİŞ

Bir dilde ifade edilmiş bir fikri eserin diğer bir dile aktarılmasıyla ortaya çıkan çeviri eserler de, günümüz çağdaş kanunlarında bir eser olarak korunmaktadır. Bunun sebebi hiç kuşkusuz çeviri eserin de, asıl eserden bağımsız olmamakla birlikte fikri bir çalışmanın ürünü olmasıdır.

FSEK çeviri eserleri işleme olarak korumaktadır. Ancak kanun çeviri eserlerle ilgili özel hükümler de koymuştur. Bunun sebebi ise kanunun gerekçesinden de anlaşılacağı üzere "memleketimizin özel ihtiyaçlarıdır". (1) Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra yüzünü batıya döndürdüğünden, onların kültürel eserlerinin Türk diline kazandırılması gereği doğmuştur. Bu ihtiyacın giderilmesi için de FSEK'nda özel hükümler kaçınılmaz olmuştur. Fakat bunlar zamanla değişmiştir.

Ancak "memleketimizin özel ihtiyaçları" ile çeviri eserler konusunda FSEK'da yapılan düzenlemelerde, değişikliklere rağmen, özellikle koruma sürelerinin başlangıcında hâlâ bir takım sorunlar bulunmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle işlenmeler yüzeysel olarak anlatılmış, ardından da çeviri eserlerle ilgili konular incelenmiş, bazı meselelerin altı çizilmiş ve sonuçta çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

(*) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Roma Hukuku Anabilim Dalı.

(1) TUTANAK Derg., 2.

I. GENEL OLARAK İŞLENMELER

İşlenmenin tanımı, FSEK m. 6'dan çıkartılabilir; başka bir eserden yararlanılarak oluşturulan, ancak o eserden bağımsız bir nitelik taşımayan ve kanunda başlıcaları yazılı fikir ve sanat ürünleridir. Aynı maddenin son fıkrasına göre ise bir işlenmenin eser niteliğinde olması için, işleyeninin kişisel özelliklerini taşıması gerekir.

Ancak işleyeninin kişisel özelliği taşıyan işlenme FSEK kapsamında koruma alanı bulur. Bu konuda Bern Birliği Sözleşmesi m. 2/2-3'te de bir hüküm vardır : Aralarında çeviri eserlerin de bulunduğu işlenmeler, asıl eser sahibinin hakları saklı kalmak şartıyla, orjinal eser olarak korunurlar. (2)

Eser niteliğinde olmayan işlenmeler, örn. günlük bir konuşmada çeviri yapmak, rasgele toplanmış şiirler vs., işlenme olmakla birlikte FSEK'nun korumasından yararlanamazlar. (3) Ayrıca eser niteliğinde olmayan bir fikri üründen yararlanılarak meydana getirilen eser de işlenme eser değil, bağımsız bir eserdir. (4)

Bir işleme eserden söz edebilmek için şu şartlar aranır : (5)

• Yararlanılan esere sadık kalmaması ve işleyeninin özelliklerini taşıyor olması (esasa ilişkin şart),

• İşlemenin asıl eserle aynı ana kategoride yer alması ve asıl eserle olan ilişkinin belirtilmesi (şekle ilişkin şart).

Bir kategorideki eserin (örn. ilim ve edebiyat eserinin) diğer bir kategoriye (örn. musiki esere) dönüştürülmesi işlenme değildir. (6)

İşlenmeleri, önceden var olan bir eserin yeniden şekillendirilmesi olduğu için "İkinci elden eserler" olarak niteleyenler de vardır. Ortada iki ayrı eser ve dolayısıyla iki ayrı kişisel çalışma ürünü vardır. Bunun sonucu olarak da asıl eser alenileşmeden, işlen-

(2) Sözleşme metni için bak.: ÖZTAN, 105.

(3) AYİTER, 65.

(4) EREL (1), 47.

(5) ÖZTRAK, 33; EREL (1), 43 - 46.

(6) BELGESAY, 31.

me eser alenileşirse, asıl eser de alenileşmiş sayılır ve bu da koruma sürelerinin hesaplanmasında oldukça önemlidir. Her işlenme yeni bir dış şekil yaratılması olduğundan kişisel özellik taşır ve eser olarak korunur. (7)

FSEK m. 6'da 11 bent halinde başlıca işlenme türlerini saymıştır. Dolayısıyla işlenmeler, bu sayılanlarla sınırlı değildir.

Kanun, asıl eserin kendi kategorisi içinde başka bir kalıba sokulması durumunda işlenmeyi kabul etmektedir. Film ise bu kuralın istisnasını oluşturur; çünkü her türlü fikri eseri yaymaya uygundur, yani film aynı zamanda bir yayım aracıdır. Buna karşın tartışmalı olmakla birlikte, bir tiyatro eserinin bir sahnesini bir ressamın tablo haline getirmesi işleme değil, bağımsız bir eserdir. (8) Film istisnası dışında, dört ana eser kategorisi arasındaki büyük farklılıklar dolayısıyla, ayrı eser kategorilerinde aynı konunun işlenmesi durumunda, eserler arasında bir bağımlılık bulunamayacağından ortaya çıkacak her eser orjinal bir eser olacaktır.

Asıl eserin özelliğine sadık kalınmadan meydana getirilecek eser işlenme değildir, ya o eserin taklididir ya da ayrı bir eserdir. Taklit eser ile ayrı eser ölçüsü şudur : Eser sahibinin özelliği, alındığı eserin özelliğine göre daha az ise taklit; eğer alınan eserin özelliği kaybolmakta ise ayrı eser vardır. (10) Bir eserin diğerine sadece esin kaynağı olması durumunda da işlenmeden söz edilemez. (11)

4110 s. K. ile yapılan değişiklikle FSEK başlıca işlenme türlerini 11 bent halinde saymıştır; kısaca şunlardır :

- Çeviriler,
- Roman, hikaye, şiir ve tiyatro piyesi gibi eserlerden birinin bu sayılan türlerden bir başkasına dönüştürülmesi,

(7). AYİTER, 66 - 67.

(8). ARSLANLI, 34; AYİTER, 67.

(9). EREL (1), 46.

(10). BELGESAY, 31.

(11). EREL (1), 47.

- Filme çekme,
- Musiki aranjman ve tertipleri,
- Güzel sanat eserinin işlenmesi,
- Külliyat,
- Seçme ve toplama eserler,
- Henüz yayımlanmamış bir eserin, bilimsel araştırma sonucu yayımlanmaya elverişli hale getirilmesi (editio princeps), (12)
- Başkasına ait bir eserin izah veya şerhi yahut kısaltılması,
- Bilgisayar programında değişiklik, uyarılma, düzenleme,
- Verilenlerin ve materyallerin seçilip değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan veri tabanları, ("Bendin son cümlesinde yasalarımızda alışılmamış bir yöntem olarak parantez için bir yorum hükmüne yer verilmiştir. Bu hükme göre bu tür bir işleme, veri tabanı içinde bulunan veri ve materyalin korunması için genişletilemeyecektir"). (13)

II. ÇEVİRİ ESER KAVRAMI

A. Çeviri

1. Genel Olarak

Çeviri, genel olarak, bir konuşmanın veya yazılı bir metnin, çevirmen aracılığıyla bir dilden (veya ağızdan) diğerine aktarılması olarak tanımlanabilir. (14) Dolayısıyla önceden var olan bir metin, süregelen veya herhangi şekilde tespit edilmiş bir konuşma diğer bir dilde (veya o dilin değişik bir ağzında) tekrar üretilmektedir.

Çevirinin diğer bir tanımı da şöyle yapılabilir: "Bir dilde (kay-

(12) AYİTER, 70.

(13) KILIÇOĞLU, 15.

(14) BROCKHAUS, 172.

nak dil) söylenmiş olanı, anlam ve deyiş eşdeğerliliklerini koruyarak bir başka dilde (amaç dil) yeniden söyleme". (15)

Çevirileri değişik türlere ayırmak mümkündür : (16)

• Çağdaş bir dilden, antik dillerden (örn. Latince, Yunanca) veya dilin eski versiyonlarından çeviri,

• Aynı veya yabancı bir kültürden gelen bir metnin çevirisi (Can Yücel'in Shakespere çevirileri bu tarzdır.) (17),

• Orjinal metni temsil etmek üzere veya onun anlaşılmasına katkıda bulunması için bir çeviri yapmak,

• Cümle sonrası çeviri (Paraphrase), şekli koruma suretiyle çeviri (şiirlerde), kelime kelime aynen çeviri,

Orjinal metnin anlatım seviyesi ne kadar yüksek olursa, çevrilmesi de o denli zor olur. Bazen bir kelimenin, diğer bir dildeki karşılığını bulmak mümkün olmaz. Birbirinden farklı deyimler, dil bilgisi (gramer) kuralları, yapılar çeviri esnasında ifade güçlüklerine yol açarlar.

2. Çeviri Tarihine Kısa Bir Bakış

Çevirilere ilişkin bilinen en eski yapıt, aynı zamanda şimdiye dek en çok çevirisi yapılan, M.Ö. 3 yy.'da İbranice'den Yunanca'ya çevrilmiş olan "Septuaginta" (Yetmiş) isimli yapıttır. Yunanca'dan Latince'ye çeviriler de Roma Edebiyatının başlangıcını belirlemiştir. Bu dönemdeki ünlü çevirmenler Livius Andronicus, Terenz ve Cicero idi. Ortaçağda çeviri edebiyatının babası olarak Hieronymus ("Vulgata" (Latince İncil çevirisi), M.S. 400) görülmektedir. (18)

Avrupa milli dillerindeki edebiyat Latince ve Yunanca'dan

(15) LAROUSSE, 2660.

(16) MEYERS, 76.

(17) Bkz. SHAKESPEARE, William: HAMLET, (Türkçe Söyleyen: CAN YÜCEL), Adam Yayınları. 2. Basım, İstanbul 1997.

(18) MEYERS, 76.

çevirilerle başlamıştır. Ayrıca İncil çevirilerinin de ayrı bir önemi vardır. (19)

İslâmiyet öncesi Türklere ait Uygur yazılı kaynaklarının çoğu Sanskritçe, Çince gibi dillerden çeviriler olup, Buda'nın yaşamını anlatan din kitaplarıdır. Altın Yaruk (Altın Işık), Sekiz Yükme (Sekiz Yığın). Kalyanamkara, Papamkara gibi. İslâmiyetin kabul edilmesiyle daha çok Kur'an (İbn Arapşah'ın Kur'an çevirisi), hadisler (Erzurumlu Darir'in yüz hadis çevirisi) ve diğer din kitapları çevrilmiştir. 1733'te Muteferrika'nın matbaayı Osmanlı'ya getirmesiyle pek çok çeviri yapılmıştır. Şinasi'nin "Şair Evlenmesi"ni yazdığı 1859 yılından itibaren batıdan çeviriler hızlanmıştır. Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan "Terceme-i Telemak" isimli çevirisi önemlidir. Edebiyat-ı Cedide'nin başlangıç tarihi olan 1896'dan itibaren çeviriler azaldı. Cumhuriyet'in ilânından sonra ise batı ile kültürel ilişkilerin artmasıyla çevirilere büyük önem verilmiştir. 1939'da Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in girişimiyle kurulan "Tercüme Bürosu" Yunan, Roma, İslâm, doğu ve çağdaş batı klasiklerini dilimize kazandırmada büyük rol almıştır. 1940'tan başlayarak yayımlanan "Tercüme" dergisi 1950'li yılların ortasına değin değerli çalışmalar yapmıştır. Tercüme bürosu 1950'li yılların ortasında lağvedilmiştir. Bu tarihten itibaren çeviri çalışmalarının özel yayınevlerince yürütüldüğü görülür. (20)

Uluslararası çeviri işleri, "Institut International de coopération intellectuelle" (Paris, 1932-1940), daha yenileri (1948'den beri) UNESCO tarafından yayımlanan "Index translationum"a, ve ayrıca (1964'ten beri) "Chartotheca translationum alphabetica"ya kaydedilmektedir. (21)

Elektronik bilgi bankaları yardımıyla otomatik dil çeviricisinin denemeleri 1954'te A.B.D. ve 1955'te (eski) Sovyetler Birliği'nde başlamıştır. (22) Bugün için otomatik olarak tam bir metin çevirisi mümkün görülmediğinden "bilgisayar destekli çeviri"den bahsedil-

(19) BROCKHAUS, 173.

(20) LAROUSSE, 2662.

(21) MEYERS, 76.

(22) MEYERS, 77.

mektedir. (23) Günümüzde bu çalışmalar büyük bir gelişme göstermiştir, öyle ki bir bilgisayar programıyla, yazılan uzunca bir metnin kısa bir süre içerisinde diğer bir dildeki karşılığını, tam olmamakla birlikte almak mümkündür. İnternet'te çeviri işi yapan değişik siteler vardır.

B. Çeviri Eser (Tercüme)

1. Genel Olarak

Bir çevirinin, FSEK, kapsamında korunabilmesi için, çevirmenin (sahibinin) kişisel özelliklerini (hususiyetini) taşıyor olması gerekir (m. 1). Bu madde hükmünden hareketle çeviri eseri, çevirmenin kişisel özelliklerini taşıyan, bir ilim ve edebiyat eserinin çevirisi olarak tanımlamak mümkün olacaktır.

Daha açık bir tanımla çeviri eser, bir ilim ve edebiyat eserinin üslup ve akıcılığının mümkün olduğunca, fikirlerinin ise aynen korunarak başka bir dile çevrilmesi suretiyle yapılan bir işlenmedir. Çeviri yapılan dilin yaşayan, ölü veya bilimsel ve teknik bir dil olması da önemli değildir. (24) Her dil sui generis mantık ve kurallara dayandığından, çevirmen bu durumu gözetererek bazı ifadeleri çevirdiği dilin gereklerine göre değiştirebilir. Çünkü çevirinin amacı kullanılan kelimelerin aynen karşılığını yazmak değil, yazarın kastettiği anlamı, fikri ifade etmektir. (25)

Çeviri eserler (tercümeler) FSEK. m. 6'da "İşlenmeler" in düzenlendiği yerde sayılmıştır. Buna göre çeviri eser, çevirmenin kişisel özelliğini taşımak şartıyla bir işlenmedir ve bu haliyle eser olarak korunur.

FSEK. m. 6'dan da anlaşılacağı gibi, öncelikle ortada bir eser olmalıdır. Bu eserin işlenmesiyle ortaya çıkan çevirisi de, bu kanun kapsamında ayrıca korunmaktadır. Yani fikri hak olarak korunan bir eserin çevirisi, çevirmenin kişisel özelliklerini taşımak şartıyla

(23) LAROUSSE, 2661.

(24) AYİTER, 68; EREL (1), 47.

(25) ARSLANLI, 32.

la, çevrildiği eserin yanında ayrı bir eser olarak koruma kapsamına alınmıştır. (26)

2. Kanuni Düzenleme

Çeviri eserler 5846 s. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda (1951 t.) düzenlenmiştir : m. 6'da işlenmeler arasında sayılmış; m. 28'de Türkçeye çeviri konusunda özel hüküm konmuştur. Bu son anılan madde 4110 s. K. ile değişmiş ve bu konudaki özel 10 yıllık koruma süresi 70 yıla çıkarılmıştır. FSEK m. 28'in özel süre öngörmesinin sebebi kanun gerekçesine göre yabancı dilde yazılmış ilim ve edebiyat eserlerinin resmi dil olan Türkçeye çevrilmesini hızlandırmaktır. (27)

Çeviri eserler hakkında diğer bir düzenleme (uluslararası) de Bern Birliği Sözleşmesi'dir (9 Eylül 1886'da imzalanarak 4 Mayıs 1896'da Paris'te 13 Kasım 1908'de Berlin'de, 20 Mayıs 1914'te Bern'de, 2 Haziran 1928'de Roma'da ve 26 Haziran 1948'de Brüksel'de değişiklikler geçirmiş Bern Sözleşmesi). Bu uluslararası sözleşme ile kurulan Bern Birliği'ne 1 Ocak 1952 tarihinden itibaren katılma konusunda 5777 s. K. ile hükümete yetki verilmiştir. Kanun hükmünde olan bu sözleşmenin 2. maddesinde f. 2'de çeviri eserlerin asıl eser sahibinin hakları saklı kalmak üzere orjinal eser olarak korunacakları hükmü vardır. M.8 çeviri yapılması konusunda asıl eser sahibine ait tekel niteliğindeki hakkı düzenler. Bu sözleşmeye katılan her devletin çeviri hakkını tanıması zorunluysa da m. 25 f. 3'e göre sözleşmenin 8. maddesi yerine, çevirileri ilgilendirdiği oranda 1896'da yeniden gözden geçirilmiş olan 1886 yılı Birlik Sözleşmesi'nin 5. maddesinin hükümlerini ikame etmek istediğini İltihak beyannamesinde bildirebilir. Buna göre yabancı eser sahipleri için saklı tutulan çeviri hakkı, asıl eserin kendi ülkesinde yayımlanmasından itibaren 10 yıllık süre içinde eser sahibi tarafından kullanılmamışsa hükümden düşer. (28).

(26) CREIFELDS, 1145.

(27) TUTANAK Derg., 6.

(28) TUTANAK Derg., 2.

(29) HIRSCH (2), 175.

5846 s. K.'dan önce 1910 tarihli Hakkı Telif Kanunu'da m.3, m. 14 çevirilerle ilgili hükümler içermektedir. Bu kanun da çevirmeni çeviri eser üzerinde eser sahibi olarak kabul etmiştir. (29)

III. ÇEVİRİ ESERİN UNSURLARI

Bir çeviri eserin varlığı için gerekli unsurları, daha önce bahsettiğimiz ve EREL'in işlenmeler için belirlediği unsurlardan (30) uyarlama suretiyle çıkartabiliriz. Buna göre çeviri eserin unsurları şunlardır :

A. Esasa İlişkin Unsurlar :

1. Çeviride, yararlanılan asıl esere sadık kalınması.

Amaç dile aktarılan bir çevirinin, kaynak dildeki eserin özelliklerini taşıması, yararlanılan asıl esere sadakati ifade eder. Çeviriden amaç, bağımsız bir eser meydana getirmek olmadığı için, böylesi bir bağımlılık da doğaldır.

Çeviren, kaynak dildeki esere yabancı ekleme, değişiklik veya çıkartma yapamaz. Dil ve üslû; mümkün olduğunca korunur. Böylece "asıl eserdeki eser sahibinin özelliği olarak beliren hususlar" bozulmamış olur. (31)

2. Çevirinin, çevireninin kişisel özelliklerini taşıması

Çevirmenin özelliğinden anlaşılması gereken, çeviride, asıl eserdeki fikirlerin aynı ahenk, üslup ve akılcılıkla aktarılabilmesi için sarfedilen çabadır. (32)

İşleyeninin kişisel özelliğini taşımayan işlenmeler eser olarak korunmazlar (FSEK m. 6/son cümle). Bu sebeple yapılan çevirinin de, kanun kapsamında korunması için, çevirenin işlenmeye özelliğini vermesi gerekir.

(29) HIRSCH (2), 175

(30) bkz. s. 2.

(31) EREL (1), 44.

(32) ÖZTRAK, 35.

Bir çevirideki özellikleri tespit etmek için aynı eserin değişik çevirilerine bakmak yeterli olur. (33) İki çevirmenin ayrı ayrı bir edebi metin üzerinde yapacakları çevirilerin aynı olması mümkün değildir. Çevirilerde, her çevirmenin bağımsız fikri emeği kendini gösterecektir. (34) Yargıtay da bir kararında (TD., T/16/VII/1965., E/64/2096, K/65/2366) bu konuya şöyle değinmiştir (35) : "Aynı eserden yararlanarak, iki ayrı işleme eser ortaya konulmuş olması halinde, bu iki eser, işleyicilerin kendi fikri ve ilmi hususiyetlerini taşıyorlarsa, aralarında haksız bir rekabetin varlığı söz konusu olamaz". Bu karardan hareketle diyebiliriz ki, her korunmaya layık işleme, dolayısıyla her bir çeviri ayrı birer eserdir.

Her işlenmede olduğu gibi ortada "Çifte özellik" vardır : Asıl eserde, eser sahibinin özelliği; çeviride, çevirmenin özelliği. (36) Çevirinin yapıldığı ilim ve edebiyat eserindeki özelliğin de amaç dile aktarılması gereklidir. (37) Diğer işleme türlerinin bazılarında bir tartışma olmakla birlikte, çeviri eser söz konusu olduğunda, çifte özellikte aranacak özelliklerin aynı tür olacağı kanaatindeyiz.

Mekanik veya elektronik bir araçla, bilgisayarla yapılan çevirilerde ve resmi (adli) metin çevirilerinde bir özellik olmadığı için ortada bir işleme eser, dolayısıyla FSEK'nca korunan bir çeviri eser yoktur. (38) Aynı durum herkes tarafından aynı şekilde yapılabilecek, özel çaba gerektirmeyen işlemler için de geçerlidir. (39)

B. Şekle İlişkin Unsurlar :

1. Çevirinin de ilim ve edebiyat eseri olması

İşlenme, asıl eserin ait olduğu kategori içinde bir başka kalıba

(33) AYİTER, 68.

(34) EREL (1), 44.

(35) BATIDER, 754 - 755; ÇEVİK, 17.

(36) EREL (1), 44.

(37) AYİTER, 68.

(38) AYİTER, 68; EREL (1), 47.

(39) ÖZTRAK, 35.

sokulması olduğu ve çeviri eserlerde de kaynak dildeki aşıl eser bir ilim ve edebiyat eseri olacağı için amaç dile aktarılacak olan çeviri de bir ilim ve edebiyat eseri olmalıdır.

FSEK m. 2'de sayılan ilim ve edebiyat eserleri incelendiğinde görülecektir ki, asıl eser, genel olarak herhangi bir şekilde "dil ile" (40) ifade olunan bir eser olarak karşımıza çıkacaktır. Bunun sonucu olarak da, çevirinin de bu türden ortaya konması gerekecektir, yani dil ile ifade olunan bir eser başka bir dile çevrilmiş olacaktır.

Çeviri eser, FSEK m. 6'ya göre bir işlenme olduğu için öncelikle çevirinin yapılacağı bir eserin ve dolayısıyla bu eser üzerinde bir eser sahipliği söz konusu olmalıdır. Yani eğer ortada bir eser sahipliği hakkı yoksa ve fakat çevirinin yapıldığı bir fikri ürün varsa, bundan yapılacak olan çeviri bir işlenme sayılmayacağından ortaya çıkacak olan çeviri, eğer özellik taşıyorsa bağımsız bir eser olacaktır. Örn. mahkeme kararı çevirisi.

2. Asıl eserle olan ilişkinin belirtilmesi

Çeviri eserde bulunması gereken sonuncu unsur ise asıl eserle ilişkinin belirtilmesidir. Yani kaynak dildeki eserin tanınmasını sağlayacak şekilde "eser sahibinin adının veya alâmetinin, kararlaştırılan veya âdet olan şekilde belirtilmesi ve vücuda getirilen eserin" bir çeviri olduğunun açıkça gösterilmesi şarttır (FSEK m. 15/2). Eğer asıl eserle olan ilgi saklanırsa işlenme değil, intihal (aldatıcı görüntü) söz konusu olur. (41)

IV. ÇEVİRİ ESERLE İLİŞKİLİ HAKLAR

A. Çeviri Hakkı

FSEK m. 21'e göre bir eserden, onu işlemek suretiyle yararlan-

(40) 7/6/1995 t. ve 4110 s. K. ile bu konuda bir değişiklik yapılmış ve bu ibarenin yerine "dil ve yazı ile" getirilmiştir. Biz bu değişikliğin yerinde olmadığı kanaatindeyiz, çünkü "dil ile" kastedilen zaten lisanıdır ve bir lisan ile ifade olunacak şey hem yazılı hem de sözlü olabilir; KILIÇOĞLU, 14: "Aslında herhangi bir şekilde dil ile ifade olunan" deyimini, dil ile ifadenin ister yazıya ister söze dayalı olmasını kapsar niteliktedir."

(41) ÖZTRAK, 34.

ma hakkı münhasıran eser sahibine aittir. Eser sahibi bu hakkını kullanabilir ya da başkasına devredebilir.

Buradan çıkan sonuç eser sahibi eserini ya kendisi çevirir ya da bu hakkını çevirme hakkını bir başkasına devredebilir.

Çeviri hakkı işleme hakkının bir uygulama biçimidir. Bir ilim ve edebiyat eserinin başka bir dile çevirisi, süre kaydıyla, asıl eser sahibi veya haleflerinin iznini gerektirir. Eser üzerinde, eser sahipliğinden doğan haklar sona ermişse bu izin aranmaz. Bu sebepten dolayı üzerinde, eser sahipliğinden doğan haklar sona ermişse bu izin aranmaz. Bu sebepten dolayı koruma süresi geçmiş eserlerle kanun, nutuk ve yargı kararlarının çevirisi bir izne tâbi değildir. Eser sahipliği hakkının kamu yararı ile sınırlandırıldığı hallerde çeviri hakkı da sınırlanır; örn. alıntılarda durum böyledir. Çeviri hakkının ne şekilde ve hangi dil için devredildiği sözleşmeyle belirlenir. (42)

Çeviri hakkı (sözleşmede aksi belirtilmedikçe) çeviriden başka diğer dile çevrilen eserin çoğaltılmasını, yayımlanmasını, temsilini, radyoyla yayımı ve yeniden işlenmesi haklarını da içerir. Çünkü bir işleme hakkının devrinde, bu hakkı devralan kimse, o işleme hakkının türüne ait olan bütün mali hakları da kazanır. ARSLANLI burada zımnen diğer mali hakların da verildiği düşüncesindedir. (43) Ancak FSEK. m. 55'e göre "aksi kararlaştırılmış olmadıkça mali bir hakkın devri veya bir ruhsatın verilmesi eserin tercüme veya sair işlenmelerine şamil değildir". Yani işleme hakkının devri diğer işlemleri kapsamaz. (44) Örn. bir romanın tiyatro piyesine dönüştürülmesine izin verilmişse, işleyen aynı zamanda bu işlemenin çevirisini de yapma hakkına sahip değildir. (45) Devredilen işleme hakkı sadece sözleşmeye konu teşkil eden işleme türüne münhasırdır. (46)

(42) HIRSCH (2), 196.

(43) ARSLANLI, 95.

(44) Yargıtay'ın bu görüşteki kararı için bkz. s. 15.

(45) ARSLANLI, 96.

(46) ÖZTRAK, 37.

B. Çeviri Eser Üzerindeki Hak

Çeviri eser de, asıl eser gibi FSEK kapsamında eser olarak korunur. Ancak çeviri eser, niteliği gereği asıl esere tâbidir. Bu tâbîlik asıl eser sahibine karşıdır. Bu sebeple çevirmen, asıl eser sahibinin eser üzerindeki haklarını çiğnemenen üçüncü kişilere karşı çevirisi üzerinde eser sahipliğinden doğan bütün hak ve yetkilere sahiptir (Bern Birliği Sözleşmesi m. 2/2-3). Bilindiği gibi eser sahibinin hakları manevi ve mali haklar olarak iki gruba ayrılmaktadır ve çeviri eserin sahibi bu haklardan asıl eser sahibinin haklarını ihlal etmemek kaydıyla yararlanabilir. (47) “Örneğin; bir romanı Türkçeye çeviren kimse sadece bu çeviri üzerinde eser sahiplerine tanınmış olan hak ve yetkilere sahiptir. Fakat, çeviri konusu romanın –çevirisinin değil – tiyatro eseri veya sinema eseri haline konulmasına müsaade etmek yetkisi kendisine ait değildir. Bu konuda hak sahibi, asıl eser sahibi olan roman yazarıdır. Ancak, hazırlanacak tiyatro eseri veya sinema eseri çeviriye dayanılarak yapılacak ise, bu taktirde asıl eser sahibinden başka çeviricinin de müsaadesi gereklidir”. (48) İşlenme bir eser, asıl eser sahibinin hakları saklı kalarak korunacağından, bir eseri çeviren, bu çeviriden diğer bir dile çeviri yapmak hakkına sahip değildir. (49)

Çevirmenin, yaptığı çevirinin başkası tarafından kendi izni olmaksızın kopya edilerek yayımlanmasına veya yine izni olmaksızın çeviri eserinde değişiklik ve tahrifat yapılmasına engel olmak hakkı vardır. Çünkü bu hak, asıl eser sahibinin kendi eseri üzerindeki haklarıyla çatışmamaktadır. (50)

Asıl eser sahibinin izni olmaksızın çevrilen eser, bu kişiye karşı korunmaz. Ancak izin varsa, artık çeviri eser, asıl eser sahibi

(47) A. Manevi haklar: 1. Umuma arz salâhiyeti, 2. Adım belirtilmesi salâhiyeti, 3. Eserde değişiklik yapılmasını menetmek, 4. Eser sahibinin zilyet ve malîye karşı hakları (FSEK m. 14 - 17).

B. Mali haklar: 1. İşleme hakkı 2. Çoğaltma h., 3. Yayma h., 4. Temsil h., 5. Radyo ile yayım h., (FSEK m. 21 - 25).

(48) ÖZTRAK, 36.

(49) BELGESAY, 31.

(50) ÖZTRAK, 36.

karşısında da korunur. Örn. asıl eser sahibi de, eserin başkası tarafından yapılmış çevirilerini aynen çoğaltamaz. (51)

Usulüne uygun olarak bir çeviriyi yapan kişi FSEK m. 8/1 ve 3'e göre eserin sahibidir. Elbette bu eser üzerindeki mali haklarını başkasına devredebilir. FSEK m. 8/2'ye göre ise memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserlerin, örn. çeviri eserlerin mali hak sahipleri bunları çalıştıran veya tayin edenler olacaktır. Ancak maddenin zıt anlamından çıkan sonuç ise memur, hizmetli ve işçi dışında eser meydana getirmişse, bu durumda genel kural geçerli olacaktır. Eserin sahibi onu meydana getirendir.

V. KORUMA SÜRELERİ

A. Genel Olarak

Çeviri eser (İşlenme), asıl eser sahibinin hakları saklı kalmak şartıyla orjinal eser olarak korunacağı için, FSEK (7/6/1995 t. 4110 s. K./m. 10 ile değişik) m. 27'ye göre çevirmen için, çeviri eser üzerindeki koruma süresi, o yaşadığı sürece o ölümünden itibaren 70 yıl devam eder. 4110 s. K.'dan önce bu süre 50 yıl idi. (52)

FSEK m. 26'ya göre de eser sahibine tanınan mali haklar zamanla sınırlı olduğu için, yukarıdaki zamanların geçmesiyle, mali haklardan olan işleme hakkından herkes yararlanabilir; dolayısıyla bu eserlerin çevirisi herkes tarafından yapılabilir. Aynı maddenin 2. fıkrasına göre ise "bir eserin aslı veya işlenmeleri için tanınan koruma süreleri birbirine tâbi değildir". Manevi hakların kullanılması konusunda ise bir süre sınırlandırması yoktur (FSEK m. 18 v Berni Birliği Sözleşmesi mükerrer m. 6/1).

B. Türkçeye Çeviri Konusuna Koruma Süresi :

FSEK m. 28 çeviri eserler konusunda değişik bir hüküm getirmiştir. 4110 s. K. ile değişik m. 28 metni şöyledir :

(51) ÖZTRAK, 37; BELGESAY, 32.

(52) FSEK m. 27'nin devamı şöyledir: "Sahibinin ölümünden sonra alenileşen eserlerde koruma süresi, ölüm tarihinden sonra 70 yıldır (d.ö. 50 yıl)... İlk eser sahibi tüzel kişi ise, koruma süresi aleniyet tarihinden itibaren 70 yıldır (d.ö. 20 yıl)."

"İlk defa Türkçeden başka bir dilde yayımlanmış olan bir ilim ve edebiyat eseri, yayımlandığı tarihten itibaren 70 yıl içinde eser sahibi veya onun izni ile bir başka kişi tarafından Türkçe çevirisi yayımlanmamış ise, 70 yıl geçmesiyle Türkçeye çevrilebilir".

4110 s. K. ile değiştirilmeden önce bu süre 10 yıl idi ve kanun metni ayrıca "bu hüküm diğer işlenmeler hakkında uygulanmaz" hükmünü içeriyordu. Dolayısıyla 10 yıllık süre içinde eser sahibi veya onun izniyle başkası tarafından eser, Türkçeye çevrilerek yayımlanmışsa, meydana gelen eser başlıbaşına korunacağı için, artık yabancı dildeki yayımın üzerinden 10 yıl geçse de Türkçeye çevirisi serbest olmazdı. (53) Yani genel kurala dönüş söz konusu olurdu.

FSEK m. 28, Uluslararası Bern Sözleşmesi'nin 1896'da Paris'te düzeltilmiş şekli olan 5. maddesi esas alınarak düzenlenmiştir. (54) 1952'den itibaren yürürlükte olan Türkiye'nin katılmış olduğu bu sözleşmeye göre, birlik ülkelerinin birinde yayınlanan bir eser, eser sahibinin izni olmaksızın, 10 yıl sonra Türkiye'de Türkçeye çevrilebilirdi. (55)

FSEK m. 28 yabancı dildeki eserin ilk defa Bern Birliğine üye bir ülkede yayımlanması halinde uygulanır. Birliğe üye olmayan bir ülkede yayım söz konusuysa bu hüküm uygulanmaz, çünkü fikir ve sanat hukuku mülkidir. (56) Kanunun gerekçesinde bu durum belirtildiği halde, kanun metninde buna ilişkin bir hüküm bulunmadığı için m. 28'in her dilden çeviri için, aynı şekilde uygulanması gerekir.

FSEK m. 28'in eleştirilecek yanı 70 yıllık sürenin başlangıcı konusudur. FSEK m. 27'ye göre koruma süresi eser sahibi yaşadığı sürece ve onun ölümünden itibaren 70 yıl sürdüğü halde, m. 28'de koruma süresinin başlangıcı eserin yayımından itibaren 70 yıldır.

(53) EREL (2), 90.

(54) ÖZTAN, 121: "Bern Anlaşmasının 1896'da Paris'te tadil edilen 5. maddesi: "Birlik memleketlerinden birinin tebaası olan muharrirler veya halefleri, orjinal eserlerinin Birlik memleketlerinden birinde intişarından itibaren on sene içinde, diğer memleketlerde, bunları tercüme etmek veya ettirmek hususunda inhisarı bir hakka sahiptirler..."

(55) BELGESAY, 32.

(56) EREL (2), 990; FSEK m. 88/3.

Madde lafzından, eser yayımlanmamış olsa, sadece alenileşmiş olsa, bir koruma olmayacakmış gibi bir anlam çıkmaktadır. Oysa eser sahibinin yaşadığı sürece korunması ve koruma süresinin ölümünden itibaren işletilmesi daha doğru olurdu. Buna karşın koruma süresinin 70 yıla çıkarılması Avrupa Topluluğu üyeleri ülkelerde ortaklaşa olarak kabul edilen bu konudaki hükümlerle uyumludur. (57)

FSEK m. 28 sadece Türkçeye çeviride uygulama alanı bulacağından, yabancı dilde yazılı bir eserin Türkçeden başka bir dile çevrilmesi durumunda genel hükümlere başvurulur. (58)

Hakkı Telif Kanunu'nda (1910 t.) ise koruma süresi farklıydı. Çevirmen, çevirisi üzerinde telif hakkına benzer özel nitelikte bir koruma hakkına sahipti. Çevirmenin ölümünden itibaren başlayan koruma süresi 15 yıldır. (59)

VI. HAKLARIN KORUNMASI

Çeviri eser üzerinde çeviriyi yapanın, asıl eser sahibinin haklarına zarar vermemek şartıyla hakları tamdır. Bunun neticesi olarak tıpkı eser sahibi gibi FSEK'nun öngördüğü tüm korumalardan yararlanır. Buna göre çeviri eserler FSEK dışında çeviri eserler MK. m. 24, BK m. 49 ve TTK m. 56 koruması altındadır.

Asıl eserle olan ilişkinin belirtilmemiş olması, çeviri eserin bağımsız bir esermiş gibi kamuya sunulması FSEK m. 15/2 hükmüne göre asıl eser sahibinin manevi hakkına tecavüz teşkil eder. (60) Bunun gibi bir eseri çeviren de çevirinin aslına uygun olduğu iddiasındadır; çevirdiği eserde yazarın düşüncelerine sadık kalmazsa yine eser sahibinin manevi haklarının ihlalden bahsedilir. Ancak çeviri yapılırken, çoğu kez bir ifadenin diğer dile aynen aktarılması mümkün olmaz. Çevirmen bu gibi durumlara, asıl eser sahibinin söylemek istediğini daha iyi ifade etmek düşüncesiyle bir çeviri yapmışsa artık takibe uğramaz. (61) Eser sahibinin izni alınmadan çeviri yapılması durumunda ise mali haklara tecavüz vardır.

(57) KILIÇOĞLU, 18.

(58) BELGESAY, 70.

(59) HIRSCH (1), 55.

(60) EREL (1), 47; ARSLANLI, 32; ÖZTRAK, 34.

(61) BELGESAY, 31.

VII. ORNEK YARGITAY KARARI (62)

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun aşağıda verilen (E. 1993/2913 K. 1993/4118 T. 11.6.1993) kararını incelemek çeviri eserler ile ilgili meselelerin çözümüne ışık tutacaktır :

"Özet : İlk kez Türkçe'den başka bir dilde yayınlanmış olan bir ilim ve edebiyat eseri, yazarın izni alınmaksızın Türkçe'ye tercümesi yapılamaz. Eğer; 10 yıl geçmiş ise, yazarın izni alınmaksızın ve fakat yazarın mali hakları tanınmak suretiyle tercümesi yapılabilir. (5846 s. FSEK m. 25, 28, 46,47)

Ariane ile C... Yayınlar Ltd. Şti. arasındaki davadan dolayı, mahkemesince verilen 12.7.1991 gün ve 90/602-663 sayılı hükmü bozan Dairenin 19.2.1993 gün ve 6362-1077 sayılı ilamı aleyhinde davacı vekili tarafından karar düzeltilmesi isteminde bulunulmuş ve karar düzeltme dilekçesinin süresi içinde verildiği anlaşılmış olmakla; dosyadaki kağıtlar okundu, gereği konuşulup düşünüldü :

Davacı vekili, Fransa'da mukim olan müvekkiline ait (Mefisto) isimindeki tiyatro eserinin dava dışı (Ö.İ) tarafından Türkçe tercümesinin yapıldığını, davalı yayıncının da müvekkilinin iznini almadan bu eseri yayınladığını ileri sürerek (2.000.000) liranın FSEK uyarınca davalıdan tahsiline karar verilmesini talep ve dava etmiştir.

Davalı vekili, davanın reddini savunmuştur.

Mahkemece, davanın kabulüne dair tesisi edilen karar Dairemizce davalı yararına bozulması üzerine, davacı vekili karar düzeltme isteminde bulunmuştur.

Taraflar arasındaki uyuşmazlığın odaklaştığı husus, Fransa'da yerleşik davacı tarafından tiyatro eseri haline getirilen (Mefisto) isimli eserin 10 yıl içerisinde Türkçe'ye çevrilmemiş bulunduğundan FSEK'nun 28. maddesi hükmü uyarınca Türkçe'ye tercümesi serbest hale gelmesiyle, davalı yayıncının bu eseri Türkiye'de Türkçe olarak yayınlanmasından dolayı davacı eser sahibinin davalıdan bir mali hak isteyip isteyemeyeceği konusunda toplanmaktadır.

Edebi ve artistik eserlerin himayesi için düzenlenen Uluslararası Bern Sözleşmesi'nin 1896'da Paris'te düzeltilmiş şekli olan 5.

(62) Bu karar, Yargıtay tarafından karar örneklerinin verildiği Bilgi Bankası'ndan alınmıştır.

maddesi esas alınarak düzenlenmiş bulunan FSEK'nun 28. maddesi uyarınca, "İlk defa Türkçe'den başka bir dille yayımlanmış olan bir ilim ve edebiyat eseri yayımlandığı tarihten itibaren 10 yıl içinde eser sahibi veya onun müsadesi ile başka bir kimse tarafından Türkçe tercümesi yapılarak yayımlanmamış ise 10 yılın geçmesiyle bu eserin Türkçe'ye tercümesi serbesttir". İşte bu hükmün asıl amacının yorumlanması davaya çözüm getirecektir.

Türkiye'nin de 28.8.1951 tarihinde çıkarılan 5777 sayılı Kanunla benimsediği ve katıldığı Bern Sözleşmesi esas alınarak FSEK düzenlendiğine göre, anılan maddenin yorumunda bu düzenlemenin de esas alınması gerekir. anılan sözleşmenin 5. maddesinin 1. fıkrasına göre; "Birlik memleketlerinden birinin tebaası olan muharrirler veya halefleri, orjinal eserlerinin Birlik memleketlerinden birinde intişarından itibaren 10 sene içinde diğer memleketlerde, bunlar tercüme etmek veya ettirmek hususunda inhisari bir hakka sahiptirler." İşte bu hükmün karşıt anlamı bugünkü FSEK'nun 28. maddesi olarak kaleme alınmış bulunmaktadır. O halde, FSEK'nun 28. maddesindeki tercümenin serbest olduğuna ilişkin hükmü, bu maddeye esas alınan sözleşme hükmündeki yazarın tercüme bakımından üzerindeki inhisar hakkın sona erdiğinin keşfedilmiş olduğunun kabulü gerekir.

Oysa, eser sahibinin, eseri üzerindeki tercüme yani işleme hakkı, o eser üzerindeki haklardan yalnızca birini teşkil eder. Bilindiği üzere, eser sahibinin eser üzerindeki hakları FSEK'nun 13 ile 25. maddeleri arasında manevi ve mali olarak tek tek sayılmış olup, tercüme (işleme) hakkı bunlardan sadece birini teşkil eder. Anılan hükümde açık bir şekilde bu haklardan sadece işleme (tercüme) hakkı serbest bırakıldığına göre, serbestliğin sadece bir işleme şekli olan tercümeye inhisar ettiğinin kabulü gerekir. Bir yorum tarzı, anılan Yasa'nın yorum kuralı getiren 55. maddesine uygun olduğu gibi, asıl eser sahibinin temel hakları ile ilgili aynı Yasa'nın 6, 8 son fıkra, 20. maddeleri de bu yorum tarzını getirmektedir. Esasen bu hükümler Bern Sözleşmesi hükümleri esas alınarak düzenlendiğine göre, aynı Sözleşmenin 5. maddesi esas alınarak düzenlenmiş bulunan 28. maddesinin yorumlanmasında da dikkate alınması zorunludur.

Bu açıklamalara göre, davacı asıl eser sahibinin izinsiz olarak yasa gereği tercüme edilen (işlenen) eseri üzerinde devam eden ve mali haklarından olan yayım hakkı için, eserinin tercümesini yayımlayan davalıdan bilirkişi raporunda da değinildiği üzere mü-

*nasip bir ivaz isteme hakkı bulunduğunun kabulü isabetli bulun-
maktadır. Kaldı ki asıl eser sahibinin o eser üzerindeki yaratıcı
emeği bulunduğu dikkate alındığında, hakkaniyet ilkesi ve menfa-
atler durumu da bu kabul şeklini gerektirmektedir.*

*O halde, bu düşüncelere uygun olan mahkeme kararının onan-
ması gerekirken, bozulmuş olması üzerinde görülmediğinden, da-
vacı vekilinin karar düzeltme isteminin kabulüne karar verilmesi
gerekmiştir.*

*Sonuç : Yukarıda açıklanan nedenlerle davacı vekilinin karar
düzeltme isteminin kabulü ile mahkeme kararının bozulmasına
ilişkin Dairemizin 19.2.1993 gün ve 1991/6362 esas ve 1993/1077
sayılı karar kaldırılarak, hükmün (ONANMASINA), ödediği karar
düzeltme harcının isteği halinde karar düzeltme isteyene iadesine,
ilk temyizden dolayı 19.000 lira temyiz ilam harcından peşin har-
cın mahsubu ile temyiz edenden alınmasına, 11.6.1993 tarihinde
oybirliğiyle karar verildi."*

Bu karar, bize göre, her ne kadar FSEK m. 28'in amacına uyma-
sa da, gerçekten hakkaniyete ve menfaatler dengesine uygundur.
4110 s. K. ile değiştirilmeden önce bu maddenin öngördüğü koru-
ma süresinin 10 yıl olmasının sebebi, daha önce kanunun gerekçe-
sinden de belirtildiği gibi Türkçeye çeviriyi arttırmak ve hızlandır-
maktı. Dolayısıyla Yargıtay'ın kabul ettiği gibi sadece çeviri hakkı-
nın 10 yılın geçmesiyle sona ermesi, diğer mali hakların devam et-
mesi sonucu kanunun çıkarılış amacına uymayacaktır. Çünkü bir
eserin çevrilip de yayımlanmaması pratik amaçlara ters düşer. An-
cak biz yine de Yargıtay'ın kararını eser sahibinin haklarını daha
iyi koruması sebebiyle yerinde karşılıyoruz.

SONUÇ

FSEK'nda çevirinin bir tanımı yapılmamıştır. Dolayısıyla ka-
nunda çeviri eserin bir tanımının verilmesi ve çeviri hakkının diğer
işlenmelerden ayrı bir şekilde düzenlenmesi faydalı olacaktır.

Çeviri eserin de asıl eser gibi koruma görmesi FSEK tarafından
son yapılan 4110 s. K. değişikliği ile büyük ölçüde sağlanmış olma-
sına rağmen, m. 28'deki koruma süresinin, m. 27 ile paralel olaca-
ğı yerde, yayım tarihinden itibaren başlatılması korumada bir ek-

siklidir; eser yayımlanmadıkça korunmayacakmış gibi bir anlam çıkmaktadır. Bu eksikliği gidermek ve yanlış anlamaları ortadan kaldırmak için, madde metninin, eseriyle ilgili olarak asıl eser sahibinin yaşadığı sürece ve ölümünden itibaren 70 yıl korunmasını sağlayacak şekilde düzenlenmesi uygun olacaktır.

Bunlar sağlandığı zaman, yazarın hakları ve kitabın haysiyetiyle yazarın mesleki şerefi korunmuş olacaktır (63).

BİBLİYOGRAFYA

ARSLANLI, Halil : Fikri Hukuk Dersleri, C. II – Fikir. v. San. Es., İstanbul 1954

AYİTER, NUŞİN : Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, Ankara 1981

BANKA VE TİCARET HUKUKU DERGİSİ : YTD. E. 1964/2096 K. 1965/2366 T. 16.7.1965, C. 3, Ankara 1965-66 (BATİDER)

BELGESAY, Mustafa R.: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Şerhi, İstanbul 1956.

BROCKHAUS ENZYKLOPÄDIE : Übersetzung; Urheber, Bd. 19, Weisbaden 1974. (BROCKHAUS)

BÜYÜK LAROUSSE SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİSİ : Çeviri, C. 5, İstanbul 1986. (LAROUSSE)

CREIFELDS RECHTSWÖRTERBUCH : Übersetzung; Urheberrecht, München 1990. (CRELFELDS)

(63) HIRSCH (3), 46 - 47: Bakanlığın 1939 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi'ne gönderdiği telif hakkı projesiyle ilgili tezkerede şöyle denmektedir: "Hazırlanacak telif hakkı kanunu projesinde, müellifin haklarının ve kitabın haysiyetiyle müellifin mesleki şerefının korunmasına dikkat edildiği kadar, ammenin istifadesi ve kanununun tatbik kabiliyeti ile müeyyideleri de düşünülmesi ve tercüme hakkı mahfuz kalmak suretiyle beynelmil konvansiyona iltihak etmemiz gözümlünde tutulmalıdır."

ÇEVİK, Osman Nuri : İçtihatlı – Notlu Fikri Hukuk Mevzuatı, Ankara 1988.

EREL, Şafak : Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Ankara 1988.[EREL (1)]

..... : Fikri Haklar Ders Notları, Ankara 1987, [EREL (2)]

HIRSCH, Ernst E.: Hukuki Bakımdan Fikri Sây, C. 2 – Fikri Haklar, İstanbul 1943. [HIRSCH (1)]

..... : Fikri ve Sınai Haklar, Ankara 1948. [HIRSCH (2)]

.....: Türkiye’de Tercüme Hakkının Veçhi Tekâmülü, İÜHFD., C. V, İstanbul 1939. [HIRSCH (3)]

KILIÇOĞLU, Ahmet M.: Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda Yapılan Değişiklikler, Ank. Bar. Derg., S. 52, Y. 1995/4.

MEYERS ENZYKLOPADISCHES LEXIKON : Übersetzung, Bd. 24, Mannheim 1979. (MEYERS)

ÖZTAN, Fırat : Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (İlgili Tüzük, Yönetmelik ve Anlaşmalar), Ankara 1995.

ÖZTRAK, İlhan : Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar, Ankara 1971.

TBMM TUTANAK DERGİSİ : Fikir ve Sanat Eserleri hakkında kanun tasarısı ve Milli Eğitim ve Adalet komisyonları raporları (1/74), D.IX, B. 1-11, C. 10, Y. 1952, S. S. 289. (TUTANAK Derg.)

YARGITAY BİLGİ BANKASI : HGK. E. 1993/2913 K. 1993/4118 T. 11.6.1993.

(*) Atıflarda sadece yazar soyadı ve sayfa numarası verilmiştir. Soyadın yanında parantez içinde verilen rakam, o yazarın bibliografyada kısaltmasıyla verilmiş çeşitli eserlerini gösterir.